

PAŃSTWOWE MUZEUM ARCHEOLOGICZNE

w Warszawie

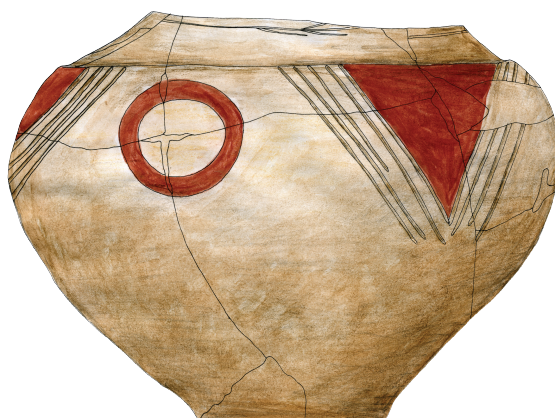

WIADOMOŚCI ARCHEOLOGICZNE

BULLETIN ARCHÉOLOGIQUE POLONAIS

TOM (VOL.) LVII

2004 – 2005

WARSZAWA 2005 VARSOVIE

**WIADOMOŚCI
ARCHEOLOGICZNE**

TOM LVII

Redaguje zespół / Editorial staff:

mgr Jacek Andrzejowski (sekretarz redakcji / managing editor), dr Wojciech Brzeziński (redaktor naczelny / editor in chief),
prof. dr hab. Teresa Dąbrowska (zastępczyni redaktora naczelnego / subeditor), mgr Grażyna Orlińska,
mgr Radosław J. Prochowicz, mgr Andrzej Tomaszewski, doc. dr hab. Teresa Węgrzynowicz

Tłumaczenia / Translations:

Anna Kinecka, Marta Stasiak-Cyran
Anna Mistewicz & Jacek Andrzejowski (podpisy / captions)

Skład i łamanie / Layout:

J R J

Rycina na okładce: malowana waza gliniana
z Chojna-Golejewka, pow. Rawicz (rys. L. Kobylińska)

Cover picture: painted, clay vase
from Chojno-Golejewko, distr. Rawicz (L. Kobylińska del.)

© Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie, 2005

© Autorzy, 2005

Sprzedaż detaliczna publikacji Państwowego Muzeum Archeologicznego, w tym egzemplarzy archiwalnych, prowadzona jest w salach wystawowych muzeum, ul. Długa 52 (Arsenał), 00-241 Warszawa. Płatność gotówką; wystawiamy rachunki i faktury. Ponadto nasze książki i czasopisma można zamawiać w PMA, tel. +48 (22) 831 32 21–25/110 lub pod adresem internetowym wydawnictwapma@pma.pl.

Cennik wydawnictw, wykaz publikacji i pełen spis zawartości czasopism PMA: pma@pma.pl/wydawnictwa.

Adres redakcji / Editorial office:

Państwowe Muzeum Archeologiczne
ul. Długa 52 (Arsenał), 00-241 Warszawa
tel.: +48 (22) 831 32 21–25/141,152; fax: +48 (22) 831 51 95; e-mail: j.andrzejowski@pma.pl

WIADOMOŚCI ARCHEOLOGICZNE

Tom (Vol.) LVII

SPIS TREŚCI

Contents

R o z p r a w y

- Barbara Bargiel, Jerzy Libera, Zespoły grobowe z krzemiennymi płoszczami w Małopolsce i na Wołyniu 3
Grave assemblages with flint projectile points in the Little Poland and Volhynia

M i s c e l l a n e a

- Anna Drzewicz, Topór kamienny kultury ceramiki sznurowej z Czubina, pow. pruszkowski 29
A Corded Ware Pottery culture stone axe from Czubin, distr. Pruszków

- Anna Drzewicz, Technika produkcji młotków rogowych z osiedla obronnego kultury łużyckiej w Biskupinie 33
Antler hammers from the fortified settlement of the Lusatian culture at Biskupin – technology of production

- Grażyna Orlińska, Naczynie kultury łużyckiej z Pyszkowa, pow. sieradzki 41
A Lusatian culture footed beaker from Pyszków, distr. Sieradz

- Aleksandra Żórawska, Klamra hakowa z Kargoszyna, pow. ciechanowski. 47
Uwagi o chronologii i genezie ażurowych klamer z T-kształtnym zakończeniem w północno-wschodniej Polsce i na terenach bałtyjskich
The belt clasp from Kargoszyn, distr. Ciechanów.
The dating and origins of open-work belt-clasps with T-shaped endings from north-eastern Poland and the Balt lands

- Jacek Andrzejowski, Wczesna *Kragenfibel* z Obór i problem jej pochodzenia 57
Early *Kragenfibel* from Obory and the question of its provenance

- Katarzyna Czarnecka, Nieznane materiały z cmentarzyska kultury przeworskiej 67
w Wólce Domaniowskiej, w pow. radomskim
Unpublished finds from a cemetery of the Przeworsk culture at Wólka Domaniowska, distr. Radom

- Radosław Prochowicz, Znaleźisko dziobowatego okucia końca pasa z Przeradowa, pow. makowski 73
A beak-shaped strap end from Przeradowo, distr. Maków Maz.

- Dorota Popławska, Archeomuzykologia polska o aerofonach fletowych 81
Polish archaeomusicology on flute o aerophones

M a t e r i a ł y

- Bartłomiej Karch, Naczynia z IV okresu epoki brązu z Nowego Zatomia, pow. międzychodzki 89
Bronze Age pottery (BA IV) from Nowego Zatom, distr. Międzychód

- Anna Drzewicz, Materiały z cmentarzyska ludności kultury łużyckiej w Chojnie-Golejewku, pow. rawicki, z kolekcji 93
Aleksandra Guttmana
Material from a Lusatian culture cemetery at Chojno-Golejewko, distr. Rawicz, from the Aleksander Guttman collection

Anna Drzewicz, Ozdoby brązowe z Kruchowa, pow. gnieźnieński Bronze ornaments from Kruchowo, distr. Gniezno	101
Aleksandra Żórawska, Wielokulturowe cmentarzysko w Starym Targu w świetle dotychczasowych publikacji, archiwaliów i ocalałych materiałów The multicultural cemetery at Stary Targ in the light of literature, archival records and survived finds	111
Zbigniew Nowakowski, Cmentarzysko kultury przeworskiej w miejscowości Bielawy-Łuby, pow. łowicki, stan. 2 A Cemetery of the Przeworsk Culture at Bielawy-Łuby, distr. Łowicz, site 2	177
Anna Mistewicz, Cmentarzysko ludności kultury przeworskiej z wczesnego okresu wpływów rzymskich na stan. 29 w Dąbku, pow. mławski Early Roman Period cemetery of the Przeworsk culture at Dąbek, site 29, distr. Mława	197
A n e k s : Łukasz Maurycy Stanaszek, Analiza antropologiczna materiału kostnego z Dąbka, pow. mławski, stan. 29 Anthropological assessment of bone remains from Dąbek, site 29, distr. Mława	235
Teresa Liana Osada z młodszego okresu rzymskiego w Łęgonicach, pow. grójecki A Late Roman Period settlement of the Przeworsk culture at Łęgonice, distr. Grójec	241
K r o n i k a	297
W y k a z s k r ó t ó w	299

OD REDAKCJI

W niniejszym tomie „Wiadomości Archeologicznych” zamieszczamy pracę zmarłej w 1998 roku dr Teresy Liany pt. *Osada z młodszego okresu rzymskiego w Łęgonicach, pow. grójecki*, przygotowaną i zredagowaną przez prof. dr hab. Teresę Dąbrowską na podstawie materiałów pozostawionych przez Autorkę. Redakcja „Wiadomości Archeologicznych” wyraża tą drogą podziękowania Pani prof. dr hab. Teresie Dąbrowskiej za wielki wkład pracy w przygotowanie do publikacji tego ważnego stanowiska kultury przeworskiej.

Redakcja „Wiadomości Archeologicznych” informuje, że w pracy Caroline Earwood *Wooden artefacts from the medieval town of Dawidgródek, Belarus* opublikowanej w tomie LVI zostało wykorzystanych szereg rysunków autorstwa Pani Wiesławy Gawrysiak-Leszczyńskiej. Redakcja przeprasza Autorkę za omyłkowe opuszczenie Jej nazwiska w podpisach pod następującymi rycinami: fig. 6 nr 72.7, 10 nr 65, 66:1, 79.3, fig. 11 (z wyjątkiem nr. 16.2), fig. 13 nr 81:3, fig. 16 (z wyjątkiem nr. 17.7), fig. 19, fig. 22, nr 79.11, 81.7, 81.14, 81.21, fig. 23, fig. 27 nr 79.14, 81.19.

Począwszy od bieżącego tomu w „Wiadomości Archeologicznych” Redakcja wprowadziła transliterację tekstów pisanych grażdanką (cyrylicą) zgodną z zasadami opisanymi w Polskiej Normie PN-ISO 9:2000 (*Informacja i dokumentacja — transliteracja znaków cyrylicy na znaki łacińskie — Języki słowiańskie i niesłowiańskie*).

Dr Wojciech Brzeziński
Redaktor Naczelny

ANNA DRZEWICZ

TOPÓR KAMIENNY KULTURY CERAMIKI SZNUROWEJ Z CZUBINA,
POW. PRUSZKOWSKI

A CORDED WARE CULTURE STONE AXE FROM CZUBIN, DISTR. PRUSZKÓW

W 1968 roku do zbiorów Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie przekazano topór kamienny kultury ceramiki sznurowej (nr inw. PMA/III/5858:3), pochodzący z Czubina, stan. V (AZP 58-63/42), pow. pruszkowski, woj. mazowieckie¹. Stanowisko to leży na szczycie oraz łagodnym południowym i południowo-wschodnim stoku wyeksponowanego w terenie wzniesienia, które oblewa rzeka Rokitnica oraz jej dopływ o tej samej nazwie, obecnie miejscami wyschnięty (Ryc. 1). Ofiarowany zabytek (Ryc. 2, 3) został przypadkowo znaleziony przez właściciela gruntu w czasie prac polowych. Na

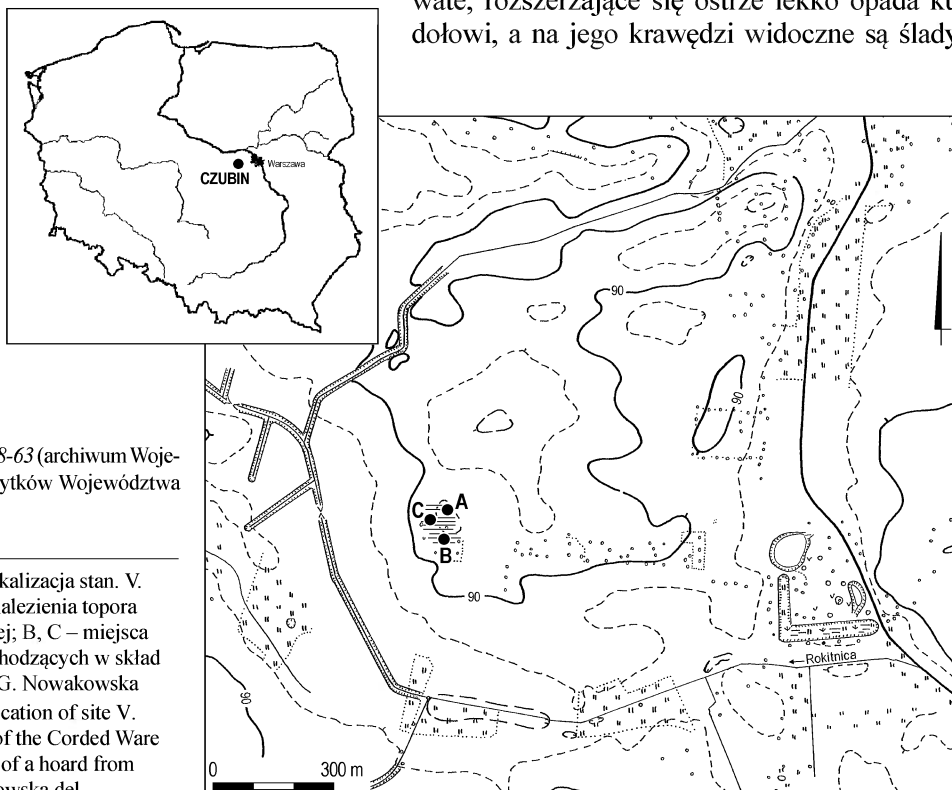
tym samym stanowisku odkryto także skarb wyrobów brązowych (Ryc. 1), datowanych na 2. połowę III okresu epoki brązu (A. Drzewicz 2003). W czasie badań powierzchniowych, przeprowadzonych w 1985 roku, na wzgórzu tym znaleziono także cztery fragmenty ceramiki, których stan zachowania pozwolił jedynie na ogólne określenie ich jako *starożytne*².

Topór z Czubina (Ryc. 2, 3) ma wydłużony kształt oraz charakterystyczny łódkowaty profil boczny. Łukowate, rozszerzające się ostrze lekko opada ku dołowi, a na jego krawędzi widoczne są ślady

¹ Nauczyciel z Brwinowa, E. Gnich, zawiadomił PMA w Warszawie, że w posiadaniu rolnika z Czubina, Bolesława Dąbkowskiego, znajdują się dwa czekany brązowe i topór kamienny. Do Czubina zostali oddelegowani mgr M. Kaczyński i mgr L. Rauhut, którzy przeprowadzili wywiad z p. Dąbkowskim i przejęli wspomniane zabytki (Pracownia Dokumentacji Naukowej PMA,teczka „Czubin”; A. Drzewicz 2003).

² S. Woyda, *Dokumentacja obszaru AZP 58-63* (archiwum Wojewódzkiego Oddziału Służby Ochrony Zabytków Województwa Mazowieckiego, Warszawa).

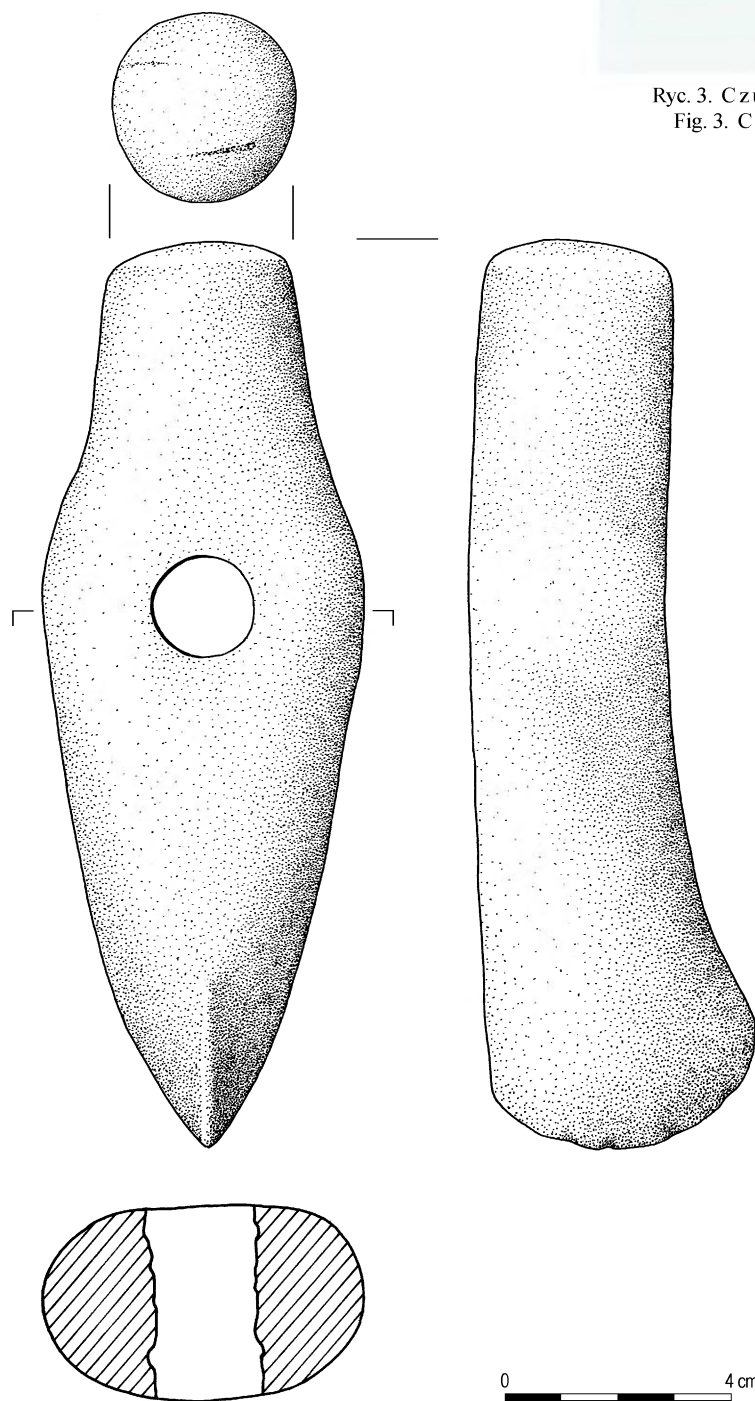
Ryc. 1. Czubin, pow. Pruszków. Lokalizacja stan. V.
≡ – zasięg stanowiska; A – miejsce znalezienia topora kamiennego kultury ceramiki sznurowej; B, C – miejsca znalezienia przedmiotów brązowych wchodzących w skład skarbu z III okresu epoki brązu. Rys. G. Nowakowska
Fig. 1. Czubin, distr. Pruszków. Location of site V.
≡ – the extent of the site; A – stone axe of the Corded Ware culture; B, C – bronze objects (a part of a hoard from the Bronze Age III). G. Nowakowska del.

użytkowania (?) w postaci kilku wyszczerbień. Wyodrębniony walcowaty obuch, okrągły w przekroju poprzecznym, jest również nieznacznie opuszczony. Na powierzchni wypukłego lica obucha znajdują się dwa płytkie pęknięcia (rysy?). Okrągły otwór do osadzania trzonka został przewiercony nieco powyżej połowy długości topora. Przekrój poprzeczny zabytku w najszerszej jego części, tzn. na wysokości otworu, ma zarys owalny. Analizowany okaz wykonano bardzo starannie, z dużym wyczuciem estetyki i proporcji. Powierzchnie zostały dokładnie wygładzone, a wszelkie krawędzie zaokrąglone. Wymiary wyrobu: długość

Ryc. 3. Czubin, pow. Pruszków. Topór kamienny. Fot. R. Przepiórka
Fig. 3. Czubin, distr. Pruszków. Stone axe. Photo R. Przepiórka

Ryc. 2. Czubin, pow. Pruszków. Topór kamienny. Rys. L. Kobylińska
Fig. 2. Czubin, distr. Pruszków. Stone axe. L. Kobylińska del.

całkowita 15,9 cm, największa szerokość (przy otworze) 5,6 cm, wysokość (grubość przy otworze) 3,5 cm, długość asymetrycznego ostrza 4,6 cm, średnica obucha 3,2 cm, średnica otworu 1,9 cm. Kąt, pod którym zbiegają się ścianki boczne tworzące ostrze, wynosi około 60°. Stan zachowania zabytku jest ogólnie bardzo dobry, pomijając wyżej opisane drobne uszkodzenia. Trudno jednak obecnie ustalić, czy powstały one w wyniku użytkowania omawianego przedmiotu w pradziejach, czy też już w czasach współczesnych³.

Topór został wykonany ze skały metamorficznej typu gnejsu melandrycznego amfibolowego o strukturze średnioziarnistej⁴, barwy szarozielonej z licznymi ciemnoszarymi plamkami. Wybór tego rodzaju surowca nie był przypadkowy, bowiem charakteryzuje się on takimi korzystnymi cechami fizycznymi i technicznymi jak znaczny ciężar, dobra szczelność, spoistość i łupliwość. Dzięki temu narzędzie z niego wykonane jest efektywne i odporne na szybkie zniszczenie czy zużycie.

Ze względu na kształt oraz wymiary okaz z Czubina można zaliczyć do toporów bojowych typu A (a dokładniej podtypów A₁-A₂) według podziałów P. V. Globa (1944, s. 17–20, ryc. 1), K. W. Struvego (1955, s. 13–14, tabl. I) i K. H. Brandta (1967, s. 43–45). Zgodnie z „klasyczną” definicją za istotną cechę diagnostyczną dla tego typu wyrobów uznawane jest wprawdzie występujące na

³ Chciałabym serdecznie podziękować Panu dr. Piotrowi Włodarczykowi z Instytutu Archeologii i Etnologii PAN (Oddział w Krakowie) za cenne uwagi, dotyczące omawianego zabytku oraz aktualnego spojrzenia na kulturę ceramiki sznurowej.

⁴ Określenia rodzaju surowca dokonał doc. dr hab. Ołech Józkwiaż z Państwowego Instytutu Geologicznego w Warszawie.

stronie grzbietowej żeberko, jednak typologicznie zaliczane są do niego także egzemplarze bez tego elementu. Na przykład na terenie północno-zachodnich Niemiec wśród zabytków identyfikowanych jako podtyp A₁ około połowy z nich nie miało żeberka, a wśród okazów reprezentujących podtyp A₂ – około jednej trzeciej (K. H. Brandt 1967, s. 43–45; J. Kurzawa 2001, s. 93–94).

Kamienne topory bojowe typu A w literaturze przedmiotu wiązane są z najstarszą fazą kultury ceramiki sznurowej, tak zwanym horyzontem ogólnoeuropejskim, obejmującym niemal cały obszar maksymalnego zasięgu tej kultury (tj. od Renu po środkowy Dniepr i od południowej Skandynawii po Alpy i wschodnie Karpaty), z wyjątkiem może partii najbardziej skrajnych⁵. Materiały ruchome, zaliczane do tego horyzontu, reprezentują dość skromny zestaw form. Oprócz toporów typu A są to amfory typu A (wg klasyfikacji K. W. Struvego 1955, s. 102–105), oraz charakterystyczne puchariki, również typu A (wg typologii P. V. Globa 1944, s. 64–66, ryc. 29), na ogół niedużych rozmiarów. Tak wczesna pozycja chronologiczna wymienionej grupy zabytków w obrębie kultury ceramiki sznurowej została przyjęta na podstawie stratygrafii wielowarstwowych kurhanów duńskich, gdzie stanowią one wyposażenie grobów, odsłoniętych w najstarszych poziomach. Na wszystkich obszarach Europy środkowej, na których notujemy ślady bytowania społeczności „sznurowych”, znaleziska o cechach horyzontu ogólnoeuropejskiego stanowią znikomy procent ogółu materiałów zaliczanych do wspomnianej kultury. Na przykład w Czechach jest to zaledwie około 2% ceramiki „sznurowej”, a w Danii około 4% ceramiki i 3% wyrobów kamiennych (M. Buchvaldek 1957, s. 377). Najliczniejszą grupę spośród zabytków łączonych z najstarszą fazą kultury ceramiki sznurowej stanowią znaleziska luźne, zwłaszcza toporów bojowych typu A. Niewykluczone, że wiele z nich pochodzi ze zniszczonych grobów. Na terenie ziem polskich wyroby te najczęściej znajdowane są na Pojezierzu Mazurskim, w Polsce południowo-wschodniej oraz na Śląsku, rzadziej natomiast na pozostałych obszarach naszego kraju (J. Machnik 1979, s. 337–339; A. Kempisty 1989, s. 264).

Wspomniane topory, jako jeden z kluczowych elementów horyzontu ogólnoeuropejskiego, doczekały się wielu hipotez odnoszących się do ich genezy. Formę tę wywodzono zarówno z terenów Europy, jak i Azji. Ich pochodzenie wiązano z obszarami: a) stepów pontyjskich i północnych wybrzeży Morza Czarnego, b) południowo-

-wschodniej Europy (Egea, Bałkany), c) Azji Mniejszej, d) tzw. Niemiec Środkowych, e) północnych Niemiec i Danii (podtyp A₁) oraz północno-zachodnich Niemiec (podtyp A₂) (J. Kurzawa 2001, s. 95 – tam szczegółowa literatura).

Kamiennych toporów typu A nie należy jednak w każdej sytuacji traktować jako precyzyjnych wyznaczników chronologicznych, ponieważ spotykane są one także w zespołach znacznie młodszych od najstarszego horyzontu „sznurowego” (J. Kurzawa 2001, s. 37–38). I tak na przykład na terenie Schlezewiku-Holsztynu wyroby te przeżywały się aż do fazy zwanej *Bodengrabzeit* kultury grobów jednostkowych (K. W. Struve 1955, s. 80), a na obszarze Niemiec północno-zachodnich znajdowano je w grobach z ceramiką późnych faz kultury ceramiki sznurowej (K. H. Brandt 1967, tabl. 32:4.5). W literaturze przedmiotu zauważono również, że okazy zbliżone formalnie do topora czubińskiego zajmują w obrębie horyzontu ogólnoeuropejskiego młodszą pozycję typologiczną, co uzasadniane jest m. in. formą obucha, który wprowadzie nadal pozostał silnie wyodrębniony i walcowaty, ale już krótszy, a charakterystyczne przewężenie stało się mniej wyraziste niż w formach starszych (por. A. Bronicki 1991, s. 300, 340, tab. 1).

Omawiając problem chronologii toporów typu A nie można pominąć najnowszych hipotez, dotyczących dynamiki i kierunków rozwoju kultury ceramiki sznurowej. Zgodnie z nimi horyzont ogólnoeuropejski jest nie tylko starszą fazą wspomnianej kultury, ale także pewnym nurtem rozwojowym, który trwa do jej schyłku równoległe z nurtem lokalnym, będącym rezultatem procesu przemian substratu miejscowego. W tym ujęciu elementy horyzontu ogólnoeuropejskiego postrzegane są nie jako wyróżniki zjawisk jednego poziomu chronologicznego, ale „nurtu rozwojowego” o cechach archaicznych, trwającego po wczesny okres epoki brązu (J. Machnik 1991, s. 13; 1994, s. 9; 1997; J. Kurzawa 2001, s. 38).

Niemniej nadal aktualna i akceptowana pozostaje hipoteza dotycząca istnienia horyzontu ogólnoeuropejskiego kultury ceramiki sznurowej jako najstarszej jej fazy, zaś topory typu A uznawane są za jeden z kluczowych wyznaczników tego horyzontu (M. Buchvaldek 1986, s. 148; J. Kurzawa 2001, s. 95)⁶.

Mgr Anna Drzewicz

Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie

ul. Długa 52

00-241 Warszawa

⁵ W ramach samego horyzontu ogólnoeuropejskiego proponowano także wyróżnienie jego fazy najwcześniejszej, charakteryzującej się rozproszonymi znaleziskami wyłącznie toporów typu A (np. Ch. Strahm 1971, s. 132).

⁶ Tekst ukończono w grudniu 2002 roku.

BIBLIOGRAFIA

- Brandt, K. H.
1967 *Studien über steinerne Äxte und Beile der Jüngerer Steinzeit und der Stein-Kupferzeit Nordwestdeutschlands*, Hildesheim.
- Bronicki, A.
1991 *Późnoneolityczne i wczesnobrązowe toporki kamienne z obszaru województwa chełmińskiego*, [w:] *Schylek neolitu i wczesna epoka brązu w Polsce Środkowowschodniej (materiały z konferencji)*, Lubelskie Materiały Archeologiczne VI, Lublin, s. 297–340.
- Buchvaldek, M.
1957 *Starší šňůrová keramika v Čechách*, AR IX, s. 362–381.
1986 *Zum gemeineuropäischen Horizont der Schnurkeramik*, PZ 61, s. 129–151.
- Dziewicz, A.
2003 *Dwa czekany typu Nortycken z Czubina ze zbiorów Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie*, WA LVI, 2002–2003, s. 63–68.
- Glob, P. V.
1944 *Studier over den jyske Enkeltgravskultur*, „Aarbøger for nordisk oldkyndighed og historie” 1944, s. 15–64.
- Kempisty, A.
1978 *Schylek neolitu i początek epoki brązu na Wyżynie Małopolskiej w świetle badań nad kopcami*, Warszawa.
- 1989 *Kultura ceramiki sznurowej*, [w:] *Pradzieje ziem polskich*, t. I: *Od paleolitu do środkowego okresu lateńskiego*, cz. 1: *Epoka kamienia* (red. J. Kmicieński), Warszawa-Lódź, s. 262–300.
- Kurza, J.
2001 *Zagadnienia najwcześniejszych faz kultury ceramiki sznurowej na Nizinie Wielkopolsko-Kujawskiej*, Poznań.
- Machnik, J.
1966 *Studia nad kulturą ceramiki sznurowej w Małopolsce*, Wrocław.
1978 *Krąg kultury ceramiki sznurowej*, [w:] *Prahistoria ziem polskich II*, s. 337–411.
1991 *Stosunki kulturowe w Europie środkowowschodniej na przełomie neolitu i epoki brązu (wybór zagadnień)*, [w:] *Schylek neolitu i wczesna epoka brązu w Polsce Środkowowschodniej (materiały z konferencji)*, Lubelskie Materiały Archeologiczne VI, Lublin, s. 13–22.
1994 *Dwa nurty rozwojowe KCSZ w Małopolsce*, SprArch. XLVI, s. 7–12.
- Strahm, C. H.
1971 *Die Gliederung der schnurkeramischen Kultur in Schweiz*, Acta Bernensia 6, Bern.
- Struve, K. W.
1955 *Die Einzelgrabkultur in Schleswig-Holstein und ihre kontinentalen Beziehungen*, Neumünster.

A CORDED WARE CULTURE STONE AXE FROM CZUBIN, DISTR. PRUSZKÓW

SUMMARY

In 1968 the State Archaeological Museum in Warsaw acquired a Corded Ware Culture stone axe (PMA/III/5858:3) from Czubin, site V (AZP 58-63/42), distr. Pruszków, woj. mazowieckie (Fig. 1).

The axe (Fig. 2, 3), unearthed during ploughing, is oblong in shape, with a distinctly boat-shaped side profile. Both its curved and expanding cutting edge and the prominent circular-sectioned cylindrical butt are lightly drooping. The drilled round shaft-hole of the axe is situated slightly above the middle of the length of the axe. The transverse section at its widest point, ie at the shaft-hole is oval. The analysed piece seems to have been fashioned with great care, with some aesthetic feeling and awareness of proportions. Its dimensions are the following: overall L. 15.9 cm, maximum width (at shaft-hole) 5.6 cm, height, at shaft-hole, 3.5 cm, L. of asymmetrical cutting edge 4.6 cm, D. of butt 3.2 cm, D. of shaft-hole 1.9 cm. The angle between the side faces tapering to form the cutting edge is about 60°. The axe is in medium-grained greyish-green melandric amphibole gneiss, with dark grey speckles.

Basing on its shape and dimensions the axe from Czubin may be classified as battle-axe type A, more specifically, subtype A₁-A₂ (P. V. Glob 1944, p. 17–20, fig. 1; K. W. Struve 1955, p. 13–14, pl. I; K. H. Brandt 1967, p. 43–45). Admittedly, axe forms of the described type tend to be classified as such on the basis of a ridge on their dorsal face but specimens lacking this attribute are admitted as well. Stone battle-axes type A are linked to the oldest phase of Corded Ware culture, ie with the so-called PanEuropean horizon. In literature it is suggested that within this horizon specimens formally similar to the axe from Czubin occupy a typologically younger position. This view is supported eg by the form of the butt, which admittedly continues to be prominent and cylindrical but is shorter, and its distinct waist is less pronounced than in older forms.

tlum. A. Kinecka

WYKAZ SKRÓTÓW TYTUŁÓW CZASOPISM I WYDAWNICTW WIELOTOMOWYCH

LIST OF ABBREVIATIONS OF PERIODICALS AND SERIAL PUBLICATIONS

AAC	– „Acta Archaeologica Carpathica”, Kraków	MZP	– „Materiały Zachodniopomorskie”, Szczecin
AAHung.	– „Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae”, Budapest	PA	– „Památky archeologické” (wcześniej: „Památky archeologické a místopisné”), Praha
AFB	– „Arbeits- und Forschungsberichte zur sächsischen Bodendenkmalpflege”, Berlin (Stuttgart)	PArch.	– „Przegląd Archeologiczny”, Poznań
APolski	– „Archeologia Polski”, Warszawa	PMMAE	– „Prace i Materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi. Seria Archeologiczna”, Łódź
AR	– „Archeologické rozhledy”, Praha	PomAnt	– „Pomorania Antiqua”, Gdańsk
B.A.R. Int. Series	– British Archaeological Reports, International Series, Oxford	Prahistoria ziem polskich – <i>Prahistoria ziem polskich</i> . tom I: <i>Paleolit i mezolit</i> (red. W. Chmielewski, W. Hensel), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1975; tom II: <i>Neolit</i> (red. W. Hensel, T. Wiślański), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1979; tom III: <i>Wczesna epoka brązu</i> (red. A. Gardawski, J. Kowalczyk), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1978; tom IV: <i>Od środkowej epoki brązu do środkowego okresu lateńskiego</i> (red. J. Dąbrowski, Z. Rajewski), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1979; tom V: <i>Późny okres lateński i okres rzymski</i> (red. J. Wielowiejski), Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1981	
BerRGK	– „Bericht der Römisch-Germanischen Kommission”, Frankfurt a.M.-Berlin	Prussia	– „Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Prussia” (później: „Prussia. Zeitschrift für Heimatkunde”), Königsberg i.Pr.
BJahr.	– „Bonner Jahrbücher”, Köln/Bonn	PZ	– „Praehistorische Zeitschrift”, Berlin-New York
BMJ	– „Bodendenkmalpflege in Mecklenburg-Vorpommern”. Lübstorf (wcześniej: „Bodendenkmalpflege in Mecklenburg. Jahrbuch ...”. Schwerin/Rostock/Berlin)	RArch.	– „Recherches Archéologiques”, Kraków
CRFB	– Corpus der römischen Funde im europäischen Barbaricum	RB	– „Rocznik Białostocki”. Białystok
FAP	– „Fontes Archaeologici Posnanienses” (wcześniej: „Fontes Praehistorici”), Poznań	RO	– „Rocznik Olsztyński”, Olsztyn
Inf.Arch.	– „Informator Archeologiczny. Badania rok ...”, Warszawa	SJahr.	– „Saalburg Jahrbuch”, Berlin-New York
InvArch.	– „Inventaria Archaeologica, Pologne”, Warszawa-Łódź	SlA	– „Slovenská archeológia”, Bratislava
JmV	– „Jahresschrift für mitteldeutsche Vorgeschichte”, Halle/Saale	SovArch	– „Sovetskaâ Archeologia” (Советская археология), Moskva
JRGZM	– „Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz”, Mainz	SprArch.	– „Sprawozdania Archeologiczne”, Kraków
KHKM	– „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”, Warszawa	SprPMA	– „Sprawozdania P.M.A.”, Warszawa
KSIA	– Kratkie soobšeniâ Instituta arheologii Akademii nauk SSSR (Краткие сообщения Института археологии Академии наук СССР). Moskva	WA	– „Wiadomości Archeologiczne”, Warszawa
MIA	– Materialy i issledovaniâ po arheologii SSSR (Материалы и исследования по археологии СССР), Moskva	ZNUJ	– „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego”, Kraków
MatArch.	– „Materiały Archeologiczne”, Kraków	ZOW	– „Z otchłani wieków”, Warszawa
MS	– „Materiały Starożytne”, Warszawa		
MSiW	– „Materiały Starożytne i Wczesnośredniowieczne”, Warszawa		
MSROA	– „Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego”, Rzeszów-Krosno-Sandomierz-Tarnów (-Przemyśl/Tarnobrzeg)		

